

Discurs de Jaume Casals, rector de la UPF, a l'acte oficial d'inauguració del curs 2019-2020 del sistema universitari català

Auditori del campus de la Ciutadella, 6 de setembre del 2019

Molt honorable president, excel·lentíssima alcaldessa, honorable consellera, secretària del departament d'empresa i coneixement, secretari d'universitats i recerca, directores i directors generals, il·lustres regidores i regidors, Rectores i rectors magnífics, anteriors rectores i rectors magnífics, presidenta del consell social, altres presidentes i presidents, vicerectors, autoritats, companys de la UPF i de les altres universitats

En un acte com avui, encara que sigui una inauguració del curs a la UPF com qualsevol altra i com la inauguració que, per torn, val per a tot el sistema, no em sembla apropiat abusar dels nostres propis projectes "Pompeu Fabra". Tampoc voldria aprofitar per expressar amb desmesura les meves opinions sobre el sistema català, el funcionament i els objectius reals del CIC, la temible timidesa del sistema espanyol, les regles falses que donem per vàlides en aquest panorama col·lectiu i, al capdavant, el paper desincentivador que crec que té sovint tot això del sistema per al perfil concret de la nostra universitat.

He tingut molta sort aquests sis anys, voltat de persones admirables, a casa, a la Fabra, a les altres universitats, al govern de la Generalitat. Els col·legues, els tècnics i una bona colla dels estudiants que he conegut i amb qui hem treballat directament han resultat ser persones ben dotades i amb ànims intel·ligents i cooperatius. *Necessito fer aquesta captatio benevolentiae* sincera per poder expressar algunes crítiques a això que anomenem sistema i que avui inaugurarem per un altre curs. Amb el benentès que jo crec que l'important, el decisiu són les persones, però que la professió del poder té les seves regles i els seus capricis, que depassen de llarg la voluntat de les millors persones i fins i tot el seu enteniment, i ens n'hem de protegir comprenent-les, mostrant-les i eventualment intentant heroicament canviar-les. La fortuna sempre supera la virtut, però no per desistir i renunciar-hi.

M'agradaria matisar aquest quasi exabrupte inicial i col·locar-lo en el context de quatre observacions acceptables, compartides o no, però intel·ligibles per al conjunt de les 12 universitats i fins i tot pels centres i entitats de recerca. En tinc dues en el terreny dels tòpics i dues més una mica insòlites. Espero poder explicar-les totes quatre en un lapse de temps molt breu.

1. La qualitat en universitats i recerca és tan prioritària com qualsevol servei general a la societat. Però, permeteu-me dir-ho així: no estic gens segur que no hi hagi alguna hipocresia quan ens mostrem tots completament convençuts d'aquest principi. Em sembla que les decisions, tant les del govern com les internes de les universitats no acaben d'assumir plenament que no hi ha futur universitari sense una aposta forta en tots els registres per la qualitat. No vull parlar del passat que no conec prou en primera persona. Els meus fins ara sis anys al rectorat de la UPF han estat tremendament estressants en aquest sentit per a la nostra organització. Tot i que ja venia amb un cert estil i fama, hem posat les coses en les millors condicions per imaginar que érem una universitat de recerca de primer ordre. I en veig els incentius morals, però no he disposat de cap argument material prou clar que justifiqui aquest esforç. En la part grossa, haver sotmès la institució a una reorganització dràstica, o a un exercici ja estable d'avaluació de la recerca, o haver mantingut criteris molt estrictes i frugals en la contractació del professorat permanent no ha acabat de tenir cap efecte estable i tangible, fora de la comprensió i l'aplaudiment dels responsables del govern i la promesa signada, al meu parer intel·ligent en època de conflictes i en tota època, d'un contracte programa entre el govern i, lliurement, cada una de les universitats que espero que sigui vigent. I al final potser ens hem quedat sols. Aquest esforç de buscar el bon cantó de la crisi i posar-se del tot en forma per a una presència internacional des de la mida d'universitat petita fins i tot podria acabar perjudicant la universitat, no només per la pesantor de les digestions internes més o menys difícils i feliçment superades (és clar que amb això ja hi comptàvem), sinó pels indicadors que, amb raons intel·ligents i molt respectables, ben pensades per al conjunt, però sense observació ni valoració factuais suficients per ara, ens està preparant la SUR. I seria més que trista, la ironia: irrisòria. Evidentment, la UPF no podia malgrat tot mantenir-se inert, perquè el seu sentit és bellugar-se i intentar-ho. Ja he esmentat la meva admiració personal pels seus quadres abans i la gran confiança que tinc en el seu èxit i en la seva comprensió.

2. Les regles innecessàries. Jo crec en un marc normatiu molt senzill. Vull dir que hi somio. Quan em vaig implicar en aquesta feina, el veia possible. Potser perquè estava convençut de l'acceptació universal d'un règim acadèmic presidit per la navalla d'Ockham, que ens demana que no inventem entitats supèrflues i prova d'afaitar-les, o governat per l'ocasionalisme postcartesià (que és plenament cartesià), que explica fins a quin punt és impensable el moviment de la realitat sense una idea de

la parsimònia i de les vies més simples. Aquest marc, diguem ara (tot i que sigui tant discutible) que són les lleis que tenim escrites. Però és que l'embolic de lleis que tenim encara el compliquem més inventant-nos altres regles que són del tot innecessàries i no aporten sinó una terrible càrrega afegida a la marxa d'una universitat que lluita per ser diligent. Per què, per exemple, hauríem de ser tots iguals en usos i costums perfectament legítims? Els processos d'optimització, es poden replicar pertot arreu? On és l'eternament citada autonomia universitària? Que no són prou serioses, les universitats, per garantir el servei general i el servei públic i intentar donar-ne comptes? Aquest vici de la producció de regles innecessàries es ramifica sense límits. És el nostre infinit en acte i el nostre infinit potencial, el categoremàtic i el sincategoremàtic (miro els matemàtics presents). Em fa por que la consciència d'aquest vici de producció normativa per a la igualació del tot i l'obtenció de realitat sigui molt pobre. Els representants de les universitats que han obtingut la nominació d'Universitats Europees en el projecte pilot de la UE hem estat convidats pel cap baix dues vegades a Madrid, al Ministeri, encara no sabem amb quin motiu. Hi hem anat i, com que ja sabem que res de finançament, això ha quedat clar, ens temem el pitjor: alguna mena de sistemàtica, de *modus operandi*, de coordinació, d'agències... Sens dubte alguna superproducció, en el sentit literal del terme. Repeteixo, entenc la necessitat de governar dels governants, persones aptes, valuoses, bons amics, que esdevenen veritables pensadors de l'afegit en aquest context que ens presideix. Aquesta crítica podria començar per aplicar-me-la a mi mateix, és clar. Però tan fàcil que seria, aquí en aquest punt sí, no fer res i autoritzar les universitats europees a ser, precisament pel que signifiquen, el seu propi índex en el *modus operandi*.

3. És una disquisició sobre el catecisme catòlic. Fa referència a la competència entre institucions i parla dels pecats capitals: Luxúria, Gola, Avarícia, Peresa, Ira, Enveja, Supèrbia, molt menys de les virtuts corresponents (Castedat, Temprança, Caritat, Diligència, Paciència, Benevolència, Humilitat). Fora dels dos primers... els altres tenen ple sentit en la nostra quotidianitat. Crec que les universitats no només intenten competir sanament, com se sol dir, sinó que s'atreveixen sovint a no estimar-se (es miren els comptes, es lamenten sense saber ben bé de què parlen, s'enfaden, s'envegen, s'estarrufen). Volia aprofitar aquest dia i aquest moment per convidar les persones en el motlle de les institucions a apreciar les persones de les altres i a no fer guerres de banderes on no n'hi ha, de banderes. Crec que les rectores i

rectors ens ho tenim promès i espero que complim. Atenció: el sistema de tots igual sembla que ajudi. Jo no n'estic gens convençut.

4. Finalment una observació sobre la cultura i el seu paper a la universitat de les ciències. Permeteu-me que sigui molt elemental en un tema que m'afecta profundament. Definiré les ciències com el progrés del saber en un temps que els humans som capaços de dominar: dedicant més recursos a la ciència, la producció científica i tecnològica augmenta respecte al temps. En ciència *stricto sensu* el temps esdevé un element modificable respecte al progrés del coneixement. La cultura, en canvi, representa el saber en mans d'un temps que no es deixa retòrcer, un temps inaccelerable, que ens domina la vida i ens la fa més o menys grata, més o menys lliure, per dir-ho a l'antiga, mes o menys sàvia. Allò que devem a la família, al país, als que ens han deixat i als que ens acompanyen, als que ens han ensenyat a parlar, a llegir, a comptar, a tots els que han escrit llibres, dirigit pel·lícules, pintat quadres, compost cançons, concebut teories científiques, tot això no s'accelera gaire, per molt que vulguem posar-hi afanys: no som capaços d'accelerar la vida, excepte en direcció a la mort. Però és el paquet essencial de la vida i és des del fons de la història europea una de les dues missions de la universitat tenir-ne cura i protegir la societat de la incultura. Em diuen sovint: la ciència també és cultura. O i tant que n'és! Però ja he explicat el concepte concret que fa la diferència. Aquesta diferència té conseqüències determinants en la idea d'universitat que tenim i que fem servir. No desentranyar-la, barrejar els paràmetres que mesuren l'evolució científica i l'evolució cultural comporta també grans errors de direcció. L'aposta UPF per la ciència no deixa cap dubte. Amb l'ajuda dels meus companys, jo personalment he proposat durant els últims mesos una aposta també per la cultura. Al meu parer, aquesta aposta conté, per exemple, una interpretació més neta, mes clara, del famós debat recerca/docència, que no ens porta a idees clares i distintes, perquè tots entenem que si no hi ha recerca és molt difícil que la universitat ensenyi res. No calen més comentaris i el debat, per adquirir sentit, s'ha de col·locar en un altre pla. L'aposta també conté una obertura a l'espai dels compromisos polítics d'una institució. Per exemple, el que fa referència al Benestar Planetari, que és la bandera sense oposicions que intenta definir una posició singular d'aquesta universitat al món.

Em pregunto si aquesta diferència de fons entre la ciència i la cultura, amalgamades ara equivocadament a la universitat, no hauria de ser

considerada per orientar el futur del nostre país, el futur de Catalunya. Em refereixo a si el caràcter irreductible del temps de la cultura no hauria de ser seriosament considerat en la política europea, al costat de l'ordre dels estats i dels recursos econòmics, com una mena de lliçó exemplar al món. Catalunya podria ser un gran país en ciència i cultura. Ho tenim a l'abast. He sentit dir que ja hi posem massa recursos. Doncs no, n'hi posem massa pocs, i no obrim prou les portes i finestres a l'espai de llibertat i d'expressivitat que tenim al davant, i pensem que tot això no són necessitats peremptòries, que són activitats poc productives que no pertanyen a la vida concreta. El pensament espontani català, sovint exemplar, pot arribar a ser molt dolent en aquesta matèria, pèssim. Ara que ja acabo, potser més val deixar tranquil el pensament espontani espanyol.

Catalunya podria ser un gran país en ciència i cultura. Ho torno a dir com si ho tinguéssim a tocar, perquè ho crec de veritat, i crec que només a partir d'aquesta decisió podria ser ric i respondre, per exemple, a això que demana la gent...

Crec que tinc el suport dels membres d'aquesta universitat per fer la nostra mínima aportació, i espero comptar amb la força de totes les altres i amb la dels representants democràtics per millorar-la. I avui tenim la sort de tenir aquí mateix al davant dues proves d'aquest respecte al temps que tendim a oblidar:

La lliçó de la Nuria Oliver sobre intel·ligència artificial al servei de la societat i la pintura de la Leticia Feduchi que s'incorporen (també la lliçó de la Nuria) al conjunt d'obres d'art que ens ajuden a mostrar a tothom, a totes les persones del món, d'una altra manera (sense matrícules, exàmens, títols, grups de recerca, projectes, etc.) el rerefons de la universitat. Els agraeixo de tot cor aquesta contribució (i al Fede Serramalera, el vídeo magnífic sobre el treball de la seva mare). Us agraeixo a tots la vostra presència i la vostra atenció. I animo alhora a tots els companys de feina a intentar ser feliços un curs més amb aquest treball preciós que tenim entre mans.